

O LUCRARE MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ A LUI MIHAI EMINESCU

Petre COLĂCEL¹

ABSTRACT: The present paper aims to bring in attention other important side of the poet Mihai Eminescu – his patriotic feelings, which are revealed in the publicistic work. The poet proves a remarkable inner force, in spite of his anger and sadness, in demonstrating that Basarabia belongs to our country. Eminescu was a patriot and his publicistic articles create a whole image of this dimension which comes from the bottom of his Roumanian heart.

KEYWORDS: Basarabia, arguments, patriotism, feeling, nationalism.

Argument

Abordând domeniul publicisticii poetului, prezenta intervenție supune atenției câteva pagini mai puțin cunoscute din scrisul eminescian.

Este vorba despre un ciclu de șase articole publicate în martie 1878 în ziarul „Timpul“ (constituie în studiul cunoscut sub numele de *Basarabia*). Prin acestea Eminescu răspunde opiniilor exprimate în ziarul panslavist „Le Nord“ din Bruxelles, prin care se susține dreptul marilor puteri în raport cu statele mici.

În această privință, poziția lui Eminescu este clară: marile puteri nu puteau încheia tranzacții cu teritorii ce nu le aparțineau, intrate în stăpânirea lor prin anexiuni, în diferite conjuncturi politice.

În sprijinul convingerilor sale de adevăr și suflet, poetul alcătuiește un eșafod structurat în șase părți ce urmăresc cronologic istoria Basarabiei.

Comunicarea noastră nu are în vedere valențele stilistice ale textelor (deși deloc neglijabile și acestea!), ci pledoaria patetică de remarcabilă consecvență și forță lăuntrică, dimensiunea nobilă a sentimentului său de dragoste pentru un pământ românesc a cărui existență generează frustrări adânci și străvechi, întunecând însuși destinul acestui neam.

1 Profesor, Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești.

O lucrare mai puțin cunoscută a lui Mihai Eminescu

A vorbi despre oricare latură a creației eminesciene unui public care – deși eterogen – cuprinde în rândurile sale o seamă de personalități mai mult decât avizate înseamnă a-ți asuma un risc de natură să știrbească un prestigiu local la care șlefuiеști de mult timp.

Dar a lăsa, în aceste vremuri neașezate, să treacă peste neamul nostru o seamă de ocări, care mai de care nelalocul lor, este – vorba cronicarului – *inimii durere*.

Ne încumetăm, de aceea, să oferim spre meditație câteva pagini mai puțin cunoscute din creația atât de cuprinzătoare a lui Mihai Eminescu.

Ne smerim a nu da intervenției noastre dimensiunea orgolioasă a unei comunicări științifice, lămurind că termenul de „lucrare” din titlul anunțat izvorăște din înțelesurile mai puțin arhaic-religioase ale cuvântului și nu are în vedere noțiunea propriu-zisă din dicționar. Și aceasta întrucât în întreaga activitate publicistică a lui Eminescu nu a existat un opus care să se intituleze, simplu, „Basarabia”. Deși este partea cea mai extinsă a scrisurii eminesciene, publicistica sa ocupă un spațiu mai redus – în nici un caz mai puțin însemnat! – în exegezele atâtor specialiști.

Nu este aici locul a face o periodizare a publicisticii poetului, nu numai pentru că ni se pare superfluă o asemenea întreprindere ci și pentru a hrăni nădejdea că vei avea – într-un orașel precum Comăneștiul – acces la ediții precum M. Eminescu, *Opere* (publicistica), în patru volume, întocmită de I. Crețu în 1939 sau *Opera politică*, în două volume, întocmită în 1941 de același este o dulce iluzie.

Dar, pentru că mai incitant decât poetul – pentru unii – pare a fi astăzi publicistul și gânditorul politic Eminescu, să ne reamintim câteva dintre temele fundamentale, obsesive ale jurnalisticii eminesciene: „ideea daco-romană ca aspirație”, „adevărată cultură”, „vânzarea Bucovinei”, „omnipotența statului”, „agresiunea imperiilor vecine”, „forța dreptului față cu dreptul forței”, „revoluția și revoluționarii”, „moartea în dinastia rusă”, „ceștiunea Dunării”, „exclusivism maghiar”, chestiunea Basarabiei.

În ceea ce ne privește, ne oprim asupra chestiunii modificărilor de frontieră. Problema aceasta formează obiectul unui studiu amplu, *Basarabia*, care este un răspuns, pe bază de documente, pe care poetul îl dă ziarului „Le Nord” din Bruxelles, organul de presă al centrului panslavist din Belgia. Ziarul panslavist de limbă franceză susține dreptul marilor puteri în raportul lor cu statele mici.

Eminescu răspunde opiniilor total alături de adevăr ale numitului organ de presă într-un – ceea ce s-ar numi astăzi – serial de șase articole publicate în numerele din 3, 4, 7, 8, 10 și 14 martie 1878 ale ziarului „Timpu”, constituie în studiul cunoscut sub numele de *Basarabia*. Am avut la îndemână pentru consultarea lui volumele M. Eminescu, *Opere*, X, Editura Academiei R.S.R., București, 1989 și M. Eminescu, *Basarabia*, Editura „Mileniul Trei”, seria Clio, Sibiu, 1990.

Poziția lui Eminescu este clară. Marile puteri nu puteau încheia tranzacții cu teritorii ce nu le aparțineau, intrate în stăpânirea lor prin anejiuni, în diferite conjuncturi politice. Întru susținerea convingerilor sale de adevăr și suflet, poetul alcătuiește – cu o acribie quasi-benedictină – un eșafodaj structurat în șase părți, ale căror titluri – mai puțin primul – sună cronologic:

- I. Numele și întinderea ei
- II. Veacul al cincisprezecelea
- III. Veacul al șaisprezecelea
- IV. Veacul al șaptesprezecelea
- V. Veacul al optsprezecelea
- VI. Veacul al nouăsprezecelea. Izvoare

În prima parte, Eminescu răspunde unei întrebări incitante, la al cărei răspuns puțini ne-am gândit: „Ce se numește astăzi Basarabia?”² și răspunde el: „Trage o linie curmezișă de lângă Nistru de la Bender până în vârful lacului Ialpug la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad până în Reni, ai două lature, de la Reni pe Dunăre în sus până la Chilia, a treia lature, apoi luând malul Mării Negre până la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă până la Bender, a cincea lature. Numai pământul coprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvânt Basarabie; tot ce-i deasupra e Moldova curată, războtezată de la 1812 încoace”³.

Lăsând cunoscătorilor într-ale geopoliticii această aserțiune, ne întrebăm: câți știam sau ne-am gândit la asta?

În al doilea articol din acest ciclu, cel referitor la veacul al XV-lea, poetul susține legitimitatea noastră asupra respectivului teritoriu cu argumente din timpul domniei lui Alexandru Vodă cel Bun care „prescrie la

2 Mihai Eminescu, *Opere*, X, Editura Academiei R.S.R., București, 1989, p. 57.

3 *Ibidem*.

1407 ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) și la Cetatea Albă (Akkermann)⁴ și domniei lui Ștefan cel Mare, în timpul căruia la Chilia și Cetatea Albă se aflau boieri mari cu nume precum Manoil, Stanciu, Albul, Ioan Băiceanu, Hodco Crețul, Oanea Pântece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, nume moldovenești tot unul și unul!

Să reținem din această a doua parte a studiului în discuție câteva cuvinte: „Știm prea bine că diplomații sunt isteți într-o prefacere dreptății în terfeloge fără valoare... Dar acest petic de pământ pe care ziarul „Le Nord” ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră”⁵.

În a treia parte a studiului autorul formulează „câteva considerațiuni de o natură mai generală”⁶ deoarece „tăcerea domnește în cronici în privirea Basarabiei în veacul al șaisprezecelea”⁷. E un veac tulbure în care, după stingerea dinastiei mușatine „se împerechează boierii în partizi ce ridică Domni efemeri spre a-i răsturna iarăși”⁸, iar revoltele și dreptatea se îneacă în mlaștini de sânge și fărădelegi.

Semnificativă mi se pare în acest context satisfacția autorului pentru menținerea în asemenea vremi a credinței în legitimitatea dreptului străbun asupra acestor ținuturi: „De-a mirarea lucru cum s-au păstrat conștiința vie a dreptului până în ziua de astăzi prin vremi atât de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea și al VII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintâi și întreg al doilea nu sunt decât o lungă și sângeroasă tragedie”⁹.

Pe coordonate asemănătoare se așază argumentația autorului în privința veacului al șaptesprezecelea ce face obiectul părții a patra a studiului; e veacul în care, cam pe la anul 1568 începe roirea tătarilor în Bugeac (Bugeac în limba tătarască, zice Cantemir, domn creștin la Moldova, dar să nu uităm – de origine din cea mai însemnată familie a tătarilor nohai din câte s-au așezat în țara noastră –, Bugeac, deci, va să zică unghi, un colț de pământ). Ei bine, așezarea acestora (întărită prin zăpășul tătarilor nohai dat la mâna lui Grigore Vodă) pe o bucată din pământul Moldovei

4 *Ibidem*, pp. 58–59.

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*, p. 59.

7 *Ibidem*, p. 60.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

„32 de ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul“¹⁰ – interesantă măsură de suprafață! – avea să devină ulterior sănătos pretext de șurubării diplomatice, reieșind mai încoace cum că Rusia ar fi luat Basarabia de la posesorii ei legitimi – tătarii!

În sfârșit, spațiul nostru nefiind până într-acolo de generos, vom arăta că în partea sa finală, consacrată veacului al nouăsprezecelea și îndeosebi anului 1812, studiul atinge – dacă ne e permis un joc de cuvinte – adâncimi de amărăciune și culmi de sarcasm ce ni-l reamintesc pe Eminescu din *Scrisori*. O frază doar din această parte: „Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pământ nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimeni de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc“¹¹.

De reținut faptul semnificativ pentru felul de a lucra ca ziarist al lui Eminescu că în finalul studiului autorul împlinește un act de grațitudine către acei puțini lucrători pe ogorul istoriei naționale ce i-au oferit mijloacele de a se informa și a se apăra. Care va să zică, studiul se încheie printr-o bibliografie care, deși redusă ca înșiruire de titluri, este deosebit de edificatoare pentru suprafața de informație a lui Eminescu.

Se cuvine acum să facem o precizare. Ultima ediție a acestui studiu, apărută în 1990 la menționata editură „Mileniul Trei” este urmată de câteva articole separate discutând același subiect: *cestiunea retrocedării*. Aducem o necesară rectificare, arătând că respectivele articole sunt de fapt antecedente studiului propriu-zis, ele apărând în câteva numere din februarie ale ziarului „Timpul“. Din mulțimea de pietre prețioase spirituale risipite cu generozitatea cunoscută și în aceste articole, oferim spre meditație una: în numărul din 14 februarie 1878 al „Gazetei St. Petersburg“ un condeier înrăit afirma într-un loc, referindu-se la relațiile dintre România și Rusia privind Basarabia: „Să admitem că de amândouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar amor-propriu este acela al unui popor de 8.000.000 și celălalt a unui popor de patru–cinci milioane“¹². Stupefiat, Eminescu dă totuși o replică de bun-simț: „Statele, ca personalități politice, sunt egale de jure și deosebirea de facto stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică și anormală de lucruri, adică în război, și

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 65.

¹² *Apud* Mihai Eminescu, *Basarabia*, Sibiu, Editura Mileniul Trei, seria Clio, 1990, p. 70.

în înrăurirea pe care o esereită prin frica ce inspiră cu amenințarea pute-rei fizice¹³.

Acestea au fost lucrurile asupra cărora am dorit să vă reținem atenția. N-am avut nici o clipă în intenție abordarea acestui subiect din punct de vedere stilistic, pentru că nu ne-au interesat aici valențele artistice și înge-mănările eminesciene de idee și rafinament artistic. Pe noi ne-a interesat pledoaria patetică a lui Eminescu pentru acele locuri unde au trăit și trăiesc oameni în straie modeste și chipuri de sfinți, supraviețuind unei lumi depo-sedate de rosturile ei și de valorile ei fundamentale. În tot acest demers poetul dovedește o remarcabilă consecvență și forță lăuntrică. Ne lasă să descifrăm, în miezul tristeții asumate și nu clamate, o dimensiune nobilă a sentimentului său, izvorât din frustrări adânci și străvechi, ce au întune-cat însuși destinul acestui neam.

Încheiem prin cuvintele prin care Mircea Eliade ridică statuie – a câta? – personalității lui Eminescu: „petrolul și aurul nostru pot într-o zi seca. Grâul nostru poate fi făcut să crească și aiurea. Și s-ar putea ca într-o zi, nu prea îndepărtată, strategia mondială să suferea asemenea modificări, încât poziția noastră de popor de graniță să-și piardă însemnătatea pe care o are de un secol încoace. Toate acestea s-ar putea întâmpla. Un singur lucru nu se mai poate întâmpla: dispariția poemelor lui Eminescu. Și cât timp va exista, undeva în lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, iden-titatea neamului nostru este salvată¹⁴.

Bibliografie

- [1] Eminescu, Mihai, *Opere*, X, București, Editura Academiei R.S.R., 1989
 [2] Eminescu, Mihai, *Basarabia*, Sibiu, Editura Mileniul Trei, seria Clio, 1990

13 Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 67.

14 *Apud.*